

A Look at the Right to Health and the Special Rights of Certain Groups in the Field of International Humanitarianism with an Emphasis on the Disabled and Vulnerable People

Fatemeh Noori Roomanan¹, Abbas Tadayyon^{1*}, Behnam Yousefian Shuredeli²

1. Department of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

2. Department of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law, Damghan Branch, Islamic Azad University, Damghan, Iran.

ABSTRACT

Background and Aim: Although the right to health is one of the human rights, it is also considered necessary to fulfill other human rights. In the preamble of the World Health Organization, the right of every human being to access the highest possible level of health is recognized, but the lack of such special rights for the disabled and vulnerable as a group with more restrictions than other civilians is one of the serious problems of international humanitarian rights. In this article, we seek to find an answer to this question: Does international humanitarian law in the four Geneva Conventions and the Statute of the International Criminal Court consider special rights for disabled and disabled people compared to other civilians?

Methods: This article is written in a descriptive-analytical yet practical method, through the collection of library and documentary data and rules and analytical review of the findings.

Ethical Considerations: Scientific honesty and trustworthiness have been fully respected throughout the current research.

Results: It seems that by looking through the above-mentioned international documents, there is no such right that can consider the limitations of these people in relation to other civilians involved in hostilities, such as easy accessibility to centers. Medicine and healthcare should be considered as a strategic principle for them, and in case of injury, unconditional treatment of these people on behalf of each of the belligerent parties should be part of their binding obligations, or the non-threat of violence against these people from other health obligations of the conflicting parties.

Conclusion: It is recommended, considering the more restrictions of disabled and vulnerable people compared to other civilians, special rights under the title "Protection of the right to health of disabled and vulnerable people" should be provided with an international executive guarantee as an addendum.

Keywords: Humanitarian Rights; Right to Health; Disabled People; Armed Conflicts; Civilians

Corresponding Author: Abbas Tadayyon; **Email:** atadayyon@gmail.com

Received: June 10, 2023; **Accepted:** July 24, 2023; **Published Online:** October 25, 2023

Please cite this article as:

Noori Roomanan F, Tadayyon A, Yousefian Shuredeli B. A Look at the Right to Health and the Special Rights of Certain Groups in the Field of International Humanitarianism with an Emphasis on the Disabled and Vulnerable People. Medical Law Journal. 2023; 17(58): e41.

نگاهی به حق سلامت و حقوق ویژه اقشار خاص در حوزه بین الملل بشردوستانه با تأکید بر معلولین و افراد کم توان آسیب پذیر

فاطمه نوری رومنان^۱ ID، عباس تدین^{۱*} ID، بهنام یوسفیان شوره‌دلی^۲

۱. گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۲. گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق، واحد دامغان، دانشگاه آزاد اسلامی، دامغان، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: هرچند که حق بر سلامتی یکی از حقوق بشری است که برای استیفای سایر حقوق بشری نیز ضروری قلمداد می‌شود. در مقدمه اساسنامه سازمان بهداشت جهانی حق هر انسان برای دسترسی به بالاترین سطح ممکن سلامتی به رسمیت شناخته شده‌است، ولی هنوز نبود چنین حقوق ویژه‌ای برای معلولین کم توان و آسیب پذیر به عنوان قشری با محدودیت‌های بیشتر نسبت به دیگر غیر نظامیان یکی از مشکلات جدی حقوق بشردوستانه بین‌المللی است. در این مقاله در پی یافتن پاسخی بدین سؤال هستیم آیا حقوق بین الملل بشردوستانه در کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو و اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری برای افراد معلول و کم توان نسبت به دیگر غیر نظامیان حقوق ویژه‌ای در نظر گرفته است؟

روش: این مقاله به روش توصیفی - تحلیلی در عین حال کاربردی و از طریق گردآوری داده کتابخانه‌ای و اسنادی و قوانین و بررسی تحلیلی یافته‌ها نگارش یافته است.

ملاحظات اخلاقی: در سراسر پژوهش حاضر صداقت و امانتداری علمی به طور کامل رعایت شده است.

یافته‌ها: به نظر می‌رسد با جستاری در لا به لای اسناد بین‌المللی فوق‌الذکر چنین حقوقی که بتواند با توجه به محدودیت‌های این افراد نسبت به غیر نظامیان دیگر درگیر در مخاصمات قوانین خاصی در نظر گرفته باشد، وجود ندارد. به عنوان نمونه دسترسی پذیری راحت به مراکز پزشکی و بهداشتی و درمانی به عنوان یک اصل راهبردی برای آن‌ها قلمداد شود و در صورت مجروحیت، رسیدگی بی‌قید و شرط به این افراد از طرف هریک از طرفین متخاصم جزء تعهدات الزام‌آور آن‌ها قرار گیرد و یا عدم تهدید به خشونت علیه این افراد از دیگر تعهدات حوزه سلامت طرفین متخاصم باشد.

نتیجه‌گیری: پیشنهاد می‌گردد نظر به محدودیت‌های بیشتر افراد معلول و آسیب پذیر نسبت به دیگر افراد غیر نظامیان حقوق ویژه‌ای تحت عنوان «حمایت از حق سلامت افراد معلول و آسیب پذیر» با ضمانت اجرایی بین‌المللی به عنوان الحاقیه پیش‌بینی شود.

واژگان کلیدی: حقوق بشردوستانه؛ حق سلامت؛ معلولین؛ مخاصمات مسلحانه؛ غیر نظامیان

نویسنده مسئول: عباس تدین؛ پست الکترونیک: atadayyon@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۲۰؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۵/۰۲؛ تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۸/۰۳

خواهشمند است این مقاله به روش زیر مورد استناد قرار گیرد:

Noori Roomanan F, Tadayyon A, Yousefian Shuredeli B. A Look at the Right to Health and the Special Rights of Certain Groups in the Field of International Humanitarianism with an Emphasis on the Disabled and Vulnerable People. Medical Law Journal. 2023; 17(58): e41.

مقدمه

وقتی آتش جنگ شعله‌ور می‌شود، اخلاق به یکسو می‌رود و ارزش جان انسان‌ها نادیده گرفته می‌شود. جنگ‌های جهانی مصداق جنگ‌های غیر انسانی هستند، اما برخی در این هنگام هم به دنبال آن هستند که بعضی از اصول اولیه اخلاقی مورد توجه قرار بگیرد و نادیده گرفته نشود. جامعه بشری همواره از درگیری‌های مسلحانه رنج برده است. درگیری‌هایی که سرانجامشان مرگ و رنج انسان‌های بی‌گناه را به همراه دارند. در این زمینه حقوق بین‌الملل بشردوستانه مطرح شد که یکی از شاخه‌های اصلی حقوق بین‌الملل عمومی است. حقوق بین‌الملل بشردوستانه به تعریف کمیته بین‌الملل صلیب سرخ، «مجموعه قواعد مربوط به زمان جنگ است که هدف از این قواعد، یکی حمایت از افرادی است که در زمان جنگ در محاصره شرکت نکرده‌اند یا آن را ترک کرده‌اند و دیگری محدود کردن روش و وسایلی است که در جنگ به کار گرفته می‌شود.» در واقع هدف اصلی این حقوق، پیگیری و محدود کردن آلام بشری در طول درگیری‌های مسلحانه است. باید توجه داشت که اجرای واقعی و مؤثر حقوق بشر بیش از هر چیز مستلزم آن است که یکایک افراد به حقوق خود و دیگران آگاهی یابند و بدین ترتیب بتوانند حفظ و رعایت آن‌ها را خواستار شوند. بنابراین شناساندن حقوق بشر و راه‌های حمایت از آن‌ها، یکی از پیش‌شرط‌های ضروری برای جلوگیری از زیر پا گذاشتن این حقوق است. یکی از قواعدی باید در این وضعیت مورد توجه متخصصین قرار گیرد «حق سلامت افراد معلول و آسیب‌پذیر» است. حق بر سلامتی یکی از حقوق بشری است که برای استیفای سایر حقوق بشری نیز ضروری قلمداد می‌شود. در مقدمه اساسنامه سازمان بهداشت جهانی حق هر انسان برای دسترسی به بالاترین سطح ممکن سلامتی به رسمیت شناخته شده است. این حق در جامع‌ترین مفهوم خود در ماده ۱۲ میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مورد توجه قرار گرفته، بر اساس بند ۲ این ماده تدابیری که کشورهای عضو میثاق برای تأمین استیفای کامل این حق اتخاذ خواهند کرد. سلامت فردی، به

عنوان یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های کرامت هر انسانی محسوب می‌شود. از این روی حق بر سلامتی به عنوان یکی از حقوق بنیادین بشری در نظام بین‌المللی حقوق بشر به رسمیت شناخته شده است. حوزه‌های مربوط به سلامتی متنوع بوده و دارای ابعاد گوناگونی است و این امر نیز عاملی برای دشواری تعریف حق مزبور شده است. در اسناد حقوق بشری عمدتاً از سلامت جسمی و روانی و بعضاً از سلامت معنوی و اجتماعی حمایت شده است (۱). در این مقاله با روش تحقیقی توصیفی - تحلیلی در عین حال کاربردی از طریق گرد آوردن داده کتابخانه‌ای و اسنادی در پی یافتن پاسخی بدین سؤال هستیم آیا حقوق بین‌الملل بشردوستانه در کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو و اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری برای افراد معلول و کم‌توان نسبت به دیگر غیر نظامیان حقوق ویژه‌ای در نظر گرفته است؟ به نظر می‌رسد با جستاری در لا به لای اسناد بین‌المللی فوق‌الذکر چنین حقوقی که بتواند با توجه به محدودیت‌های این افراد نسبت به غیر نظامیان دیگر درگیر در مخاصمات قوانین خاصی در نظر گرفته باشد، وجود ندارد.

۱. ادبیات و پیشینه تحقیقاتی: مقاله‌ای با موضوع مفهوم و جایگاه حق بر سلامت در اسناد بین‌المللی حقوق بشر به قلم آل کجیاف که در سال ۱۳۹۲ در فصلنامه حقوق پزشکی به چاپ رسیده است، نویسنده در آن آورده است: حق بر سلامت به عنوان یک حق ذاتی به این معناست که هر کس حق دارد تا به بالاترین استاندارد سلامت فیزیکی و روانی دستیابی داشته باشد، وجود ابعاد مختلف برای سلامتی، حوزه‌های گوناگون مرتبط با سلامتی و عوامل متنوع تأثیرگذار بر آن موجب دشواری تعریف حق مزبور شده است. تفاوت آن با اثر حاضر این است که در آن اثر صرف به حق سلامت در ایران توجه شده است، ولی در این مقاله به رویکردهای حق سلامت در حقوق مخاصمات بین‌المللی با تأکید بر افراد معلولین و کم‌توان پرداخته است.

پایان‌نامه با موضوع حقوق بین‌الملل بشردوستانه و چالش‌های امداد رسانی در مخاصمات مسلحانه، در سال ۱۳۹۳ به قلم عاطفه یزدانی در واحد تهران مرکزی تحت راهنمایی صابر

می‌باشیم که می‌توانند آسیب‌پذیری بیشتری نسبت به دیگر غیر نظامیان داشته باشند.

ملاحظات اخلاقی

در پژوهش حاضر جنبه‌های اخلاقی مطالعه کتابخانه‌ای شامل اصالت متون، صداقت و امانتداری رعایت شده است.

روش

این مقاله به روش توصیفی - تحلیلی در عین حال کاربردی و از طریق گردآوری داده کتابخانه‌ای و اسنادی و قوانین و بررسی تحلیلی یافته‌ها نگارش یافته است.

یافته‌ها

به نظر می‌رسد با جستاری در لا به لای اسناد بین‌المللی فوق‌الذکر چنین حقوقی که بتواند با توجه به محدودیت‌های این افراد نسبت به غیر نظامیان دیگر درگیر در مخاصمات قوانین خاصی در نظر گرفته باشد، وجود ندارد. به عنوان نمونه دسترسی‌پذیری راحت به مراکز پزشکی و بهداشتی و درمانی به عنوان یک اصل راهبردی برای آن‌ها قلمداد شود و در صورت مجروحیت، رسیدگی بی‌قید و شرط به این افراد از طرف هریک از طرفین متخاصم جزء تعهدات الزام‌آور آن‌ها قرار گیرد و یا عدم تهدید به خشونت علیه این افراد از دیگر تعهدات حوزه سلامت طرفین متخاصم باشد.

بحث

۱. **مبانی نظری:** به برکت تلاش‌هایی که در مدت قرن گذشته عمدتاً توسط سازمان ملل صورت گرفته، حجم عظیمی از قواعد موضوعه حقوق بشر وارد پیکره و اندام اصلی حقوق بین‌الملل شده و دولت‌ها را ملزم به متابعت ساخته است. در این میان شاید بحث از مبانی فلسفی و نظری حقوق بشر، بحثی غیر ضروری و اختلاف‌برانگیز باشد. حقوق بشر علیرغم استفاده‌های احتمالی یا واقعی ابزاری از آن، مفهومی عمیق و ریشه‌دار در تفکر انسانی و دینی است. حقوق بشر جهانی و

نیاورانی در دانشکده حقوق واحد تهران مرکزی دفاع شده است که نویسنده معتقد است که خشونت‌های ارتکاب‌یافته علیه بازیگران بشردوستانه و موانع پیش روی دسترسی بشردوستانه به چالشی بین‌المللی تبدیل شده است، لذا ضرورت شناسایی و تحلیل این موانع برای صیانت از بشریت که از جمله اهداف حقوق بین‌الملل بشردوستانه است، امری حیاتی است، بدین‌نتیجه رسیده است که احترام به قواعد بشردوستانه موجود و آموزش آن، تفسیر مؤثر قواعد و در مواردی وضع قواعد جدید منجر به صیانت از بشریت و دسترسی بشردوستانه بیشتر در مخاصمات مسلحانه می‌شود. تفاوت اثر حاضر با آن در این مسأله می‌باشد که ما در این مقاله به رویکردهای جدیدی تحت عنوان حق سلامت برای معلولین و افراد آسیب‌پذیر به صورت خاص توجه کرده‌ایم.

مقاله دیگری تحت عنوان قلمرو حق بر سلامتی در نظام بین‌الملل حقوق بشر به قلم آقایان صابر نیاورانی و احسان جاوید که به سال ۱۳۹۳ در فصلنامه پژوهش حقوق عمومی دانشگاه علامه طباطبایی به چاپ رسیده است، بدین‌نتیجه رسیده‌اند که حق بهره‌مندی از عالی‌ترین استاندارد قابل حصول سلامتی» به عنوان حقی بنیادین توصیف می‌شود که برای تحقق و بهره‌مندی از سایر حق‌ها و آزادی‌ها از اهمیت بسیاری برخوردار است، هرچند این حق به لحاظ محتوا، به نسل دوم حقوق بشر تعلق دارد، لیکن ارتباطی نزدیک با سایر نسل‌های حقوق بشری دارد. حق بر سلامتی، طیف وسیعی از حق‌ها را گرد هم آورده است که هر کدام نقشی انکارناپذیر در تحقق آن ایفا می‌کنند. بر این اساس، برخورداری از آب آشامیدنی سالم، غذای کافی و مقوی، محیط زیست پاک و... مقوم ذات سلامتی انسان به شمار می‌روند. در کنار این مسأله، برخورداری از حق حیات بدون برخورداری از سلامتی جسم و روان بی‌معنا خواهد بود. تفاوت راهبردی اثر حاضر با آن در این مسأله است که ما در این مقاله اولاً بر حقوق مخاصمات و حالت جنگی تمرکز کرده‌ایم؛ در ثانی ما در اثر حاضر به دنبال شناسایی برای قشر خاصی از افراد درگیر در مخاصمات

جنسی، مذهب، عقاید سیاسی یا سایر عقاید، منشأ ملی، اجتماعی یا جغرافیایی، معلولیت، دارایی، تولد یا سایر موقعیت‌ها مورد تبعیض قرار گیرد. با استانداردهای حقوق بشر ایجاد شده است (۲). اینجاست که در زمان‌های غیر عادی همانند جنگ و... شرایط ویژه استانداردها رعایت شود.

۲. مفاهیم راهبردی

۲-۱. **حقوق اقشار خاص:** درباره وضعیت معلولین اقشار خاص و استانداردهای داخلی و بین‌المللی حاکم در این زمینه سخن بسیار گفته شده است. توجه به حقوق افراد معلول و آسیب‌پذیر از باب توجه به حقوق شهروندی یک ضرورت انکارناپذیر است (۳). به عنوان یک حق کاملاً مسلم و غیر قابل انکار همچنین دسترسی به حق سلامت و عدم آسیب ناشی از اقداماتی که در حالت جنگی متصور است؛ به علت محدودیت‌هایی که برای این افراد وجود دارد، باعث می‌شود نگاه ویژه‌ای در حقوق داخلی و بین‌المللی مخصوص حقوق بشردوستانه به این افراد وجود داشته باشد. معلولان به عنوان یکی از بزرگ‌ترین اقلیت‌ها که جمعیتی بالغ بر یک‌دهم جمعیت جهان را تشکیل می‌دهد، در اکثر موارد از روی ناچاری به فقر، بیکاری و انزوای اجتماعی تن در داده‌اند. این افراد که بیش از دوسوم آنان در کشورهای در حال توسعه زندگی می‌کنند، در معرض اشکال مختلف تبعیض و محرومیت‌های اجتماعی قرار دارند. مسلم است که آن‌ها به مانند سایر افراد انسانی، از کلیه حقوق و آزادی‌های اساسی که در اسناد حقوق داخلی و بین‌المللی معلولان به آن‌ها اشاره شده، بهره‌مند هستند (چنانکه می‌دانیم حقوق بشر، حقوقی است که به انسان صرف نظر از رنگ، نژاد، جنس، کیش، قومیت، عقیده و هر موقعیت دیگر و به صرف اینکه انسان است، بدون هیچ‌گونه تبعیضی و به صورت برابر تعلق دارد. منشور ملل متحد به عنوان سند تأسیس سازمان ملل، در مقدمه خود با اعلام مجدد ایمان به حقوق اساسی بشر و حیثیت و ارزش شخصیت انسانی به واقع آرمان اصلی خود را بشر و ارتقای منزلت او قرار داده و بدین‌وسیله بنیان‌های اولیه رعایت برابر حقوق اساسی انسان‌ها را در قالب یک سند مهم

غیر قابل انکار است. غیر قابل تقسیم وابسته به هم و مرتبط. آن‌ها جهانی هستند، زیرا همه افراد با حقوق یکسانی متولد شده و دارای حقوق یکسانی هستند، صرف نظر از اینکه کجا زندگی می‌کنند، جنسیت یا نژاد یا پیشینه مذهبی، فرهنگی یا قومی غیر قابل انکار، زیرا حقوق مردم هرگز سلب نمی‌شود. غیر قابل تفکیک و وابسته به یکدیگر، زیرا همه حقوق اعم از سیاسی، مدنی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی از نظر اهمیت یکسان هستند و هیچ یک بدون حقوق دیگر به طور کامل قابل استفاده نیستند. آن‌ها به طور مساوی برای همه اعمال می‌شوند و همه حق دارند در تصمیماتی که بر زندگی آن‌ها تأثیر می‌گذارد، شرکت کنند. آن‌ها توسط حاکمیت قانون حمایت می‌شوند و از طریق ادعاهای مشروع برای مسئولین وظیفه برای پاسخگویی به استانداردهای بین‌المللی تقویت می‌شوند (۲).

حقوق بشر جهانی و غیر قابل انکار است. همه مردم در همه جای دنیا از آن‌ها برخوردارند. جهانی بودن حقوق بشر در عبارت ماده ۱ اعلامیه جهانی حقوق بشر آمده است: «همه افراد بشر آزاد به دنیا می‌آیند و از نظر حیثیت و حقوق با هم برابرند.» حقوق بشر غیر قابل تقسیم است. حقوق بشر، خواه مربوط به مسائل مدنی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی یا اجتماعی باشد، ذات شأن و منزلت هر انسانی است، در نتیجه همه حقوق بشر دارای جایگاه برابر هستند و نمی‌توان آن‌ها را در یک نظم سلسله مراتبی قرار داد. انکار یک حق همواره مانع بهره‌مندی از سایر حقوق می‌شود. بنابراین حق هر کس برای داشتن سطح زندگی مناسب نمی‌تواند به قیمت سایر حقوق، مانند حق بر سلامت یا حق آموزش، به خطر بیفتد. حقوق بشر به یکدیگر وابسته و مرتبط هستند. هر یک از طریق ارضای نیازهای رشدی، جسمی، روانی و روحی او در تحقق کرامت انسانی فرد کمک می‌کند. تحقق یک حق اغلب به طور کامل یا جزئی به تحقق حق دیگری بستگی دارد. به عنوان مثال، تحقق حق بر سلامت ممکن است در شرایط خاصی به تحقق قانون خاص بستگی داشته باشد. همه افراد به عنوان انسان و به واسطه کرامت ذاتی هر انسان برابرند. بنابراین هیچ کس نباید بر اساس نژاد، رنگ، قومیت، جنسیت، سن، زبان، گرایش

بین‌المللی شناسایی کرده است. به طور کلی آغاز جنبش‌های حمایت از افراد دارای معلولیت به اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم برمی‌گردد. اولین جوامع و سازمان‌های حمایت از روشندان در سال ۱۸۸۹ و برای ناشنوایان در سال ۱۸۹۰ در انگلستان تأسیس شدند. در ایالات متحده، این جنبش‌ها بعد از پایان جنگ جهانی اول و همراه با بازگشت افراد نابینا و دیگر معلولان ناشی از جنگ به وطن فعال شدند. در سطح بین‌المللی برای اولین بار در اعلامیه حقوق کودک مصوب ۱۹۲۴ جامعه ملل بود که مسأله حمایت از معلولان (مشخصاً کودکان دارای معلولیت ذهنی) مورد توجه قرار گرفت. همچنین اعلامیه جهانی حقوق کودک مصوب ۱۹۸۹ در اصل پنجم خود به کودکان دارای معلولیت اشاره کرده و اعلام می‌کند کودکی که از لحاظ بدنی، فکری یا اجتماعی معلول است باید تحت توجه خاص آموزش و مراقبت لازم متناسب با وضع خاص وی قرار گیرد. کنوانسیون جهانی حقوق بشر وین ۱۹۹۳ نیز در بخشی از اعلامیه پایانی خود صراحتاً بیان داشته که کلیه حقوق بشر و آزادی‌های اساسی، جهانی هستند و بدون استثنا شامل افراد معلول نیز می‌شوند. کلیه افراد از بدو تولد یکسان هستند و از حقوق مشترک حیات، رفاه، آموزش، کار، زندگی مستقل و شرکت فعال در کلیه جنبه‌های اجتماعی برخوردار هستند. بنابراین هر نوع تبعیض مستقیم یا رفتار تبعیض‌آمیز منفی نسبت به فرد معلول، نقض حقوق فرد تلقی می‌شود.) با نوعی الهام‌گیری و همچنین بررسی و مقایسه کنوانسیون بین‌المللی سال ۲۰۰۶ معلولین به کاستی‌ها و خلأهای موجود در مقررات کنونی روشن می‌شود، لذا کنوانسیون بین‌المللی مزبور الگو مناسبی خوبی برای اصلاح و بازنگری در قوانین و مقررات تلقی می‌شود. تقویت مقررات این قانون می‌تواند وضعیت معلولین را بهبود بخشد. بازنگری و لحاظ کردن سیاست جنایی پیشگیرانه و حمایت از معلولین در حقوق جزای شکلی و ماهوی، از جمله مواردی است که باید مورد توجه مقنن داخلی و بالتبع بین‌المللی قرار گیرد (با اندکی دخل و تصرف) (۴). در بخش بعدی اقشار خاص به افراد کم‌توان و آسیب‌پذیر می‌رسیم در کل به افرادی اطلاق

می‌شود که به علت شرایط‌های خاص سنی، جنسیتی، محدودیت‌های حرکتی (معلولین و ناتوانی از پیروی و...) و امثالهم در مواقع بحرانی همانند شرایط جنگی نمی‌توانند به راحتی جان خود را نجات دهند و نیازمند حمایت‌های ویژه قانونی و کمک، مساعدت دیگران هستند. به عنوان مثال به مقوله زنان به عنوان یکی از افراد جامعه هدف اگر بخواهیم بپردازیم باید گفت: مطالعات انجام‌شده در زمینه زنان و بلایای طبیعی و... نشان می‌دهد که تفاوت‌های فیزیکی به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل در آسیب‌پذیری زنان در بحران‌های طبیعی و... نقش دارد، به طوری که احتمال سوء‌تغذیه در زنان در سوانح طبیعی بیشتر است، زیرا زنان با نیازهای خاص تغذیه‌ای در هنگام بارداری یا شیردهی مواجه هستند یا در برخی از فرهنگ‌ها سلسله مراتب توزیع غذا وجود دارد که در نتیجه آن در جنوب و جنوب شرقی آسیا، ۴۵ تا ۶۰ درصد از زنان در سن باروری در زیر وزن طبیعی قرار دارند و ۸۰ درصد از زنان باردار با کمبود آهن مواجه می‌باشند (۵). پس می‌طلبد در زمان بحران‌های اینچنینی که کاملاً ارادی و از سوی دو طرف درگیری شکل گرفته است و موجب بحران شده است، نگاه ویژه قانونگذاری با ضمانت اجرا به آن‌ها شود.

۳-۲. حقوق بشردوستانه: حقوق بین‌المللی بشردوستانه (IHL: International Humanitarian Law) که به آن قوانین جنگ مسلحانه نیز گفته می‌شود، قانونی است که اجرای جنگ را تنظیم می‌کند (Jus in Bello) (۶). این شاخه‌ای از حقوق بین‌الملل است که با حمایت از افرادی که در خصومت‌ها شرکت نمی‌کنند و با محدود کردن و تنظیم ابزارها و روش‌های جنگی که در دسترس رزمندگان است، می‌خواهد اثرات درگیری‌های مسلحانه را محدود کند. همچنین قوانین نانوشته مرسوم دیگری برای جنگ وجود دارد که بسیاری از آن‌ها در دادگاه نورنبرگ مورد بررسی قرار گرفت (همچنین در قانون لاهه یا قوانین مربوط به جنگ، «حقوق و وظایف متخاصمان را در اجرای عملیات تعیین می‌کند و انتخاب وسیله برای ایجاد آسیب را محدود می‌کند» مخصوصاً به خودش مربوط می‌شود: ۱- تعریف رزمندگان؛ ۲- قوانین

تأکید قرار گرفته است: «غیر رزمندگانی که در جنگ شرکت نکرده‌اند، مانند زنان، کودکان، گوشه‌نشینان، سالخورده‌گان، نابینا و...» نباید مورد آزار و اذیت قرار گیرند (۱۴)، نتیجتاً حقوق بشردوستانه علاوه بر ریشه دینی در جنگ‌های باستانی نیز مورد توجه بوده است.

۳. محدودیت‌های حقوق بشردوستانه

۳-۱. **بایسته‌های حقوق افراد آسیب‌پذیر در مخاصمات مسلحانه:** پویایی سنت قوانین جنگ مشروط به محدودیت‌های آن است. این فصل بین محدودیت‌های احتمالی و ذاتی تمایز قائل می‌شود. محدودیت‌های احتمالی آن‌هایی هستند که توسط محیط قانون تعیین می‌شوند و خود را در مقابل آن تصور می‌کنند. آن‌ها شامل این واقعیت می‌شوند که به نظر می‌رسد قوانین جنگ اغلب از پیشرفت‌های اجتماعی و فناوری عقب مانده است، این قوانین اجرا نمی‌شوند یا اینکه بیش از حد در یک ماتریس بین دولتی قرار گرفته‌اند. همه این‌ها به خودی خود مهم هستند، اما همه نسبی و مستعد غلبه بر آن‌ها هستند. در مقابل، محدودیت‌های ذاتی، محدودیت‌هایی هستند که چنان در پروژه بافته شده‌اند که آن را تعریف می‌کنند. این‌ها شامل تعبیه قوانین جنگ در مفهوم خاصی از حقوق بین‌الملل، عملگرایی آن‌ها و تلاش مداوم آن‌ها برای سازش بین ضرورت نظامی و انسانیت است. ممکن است بر محدودیت‌های احتمالی غلبه شود، اما فقط به قیمت چشم‌پوشی از محدودیت‌های ذاتی است (۱۵).

گفته می‌شود که حقوق بشر با زمان درگیری مسلحانه یا برای مقابله با تهدیدات تروریستی استثنایی سازگار نیست. آیا حقوق بشر توسط سایر شاخه‌های حقوق بین‌الملل از جمله قوانین جنگ محدود شده است؟ آیا محدودیت‌هایی برای کاری که حقوق بشر می‌تواند در موقعیت‌های تهدید خشونت‌آمیز انجام دهد، زمانی که گفته می‌شود اعمال سخت‌گیرانه آن‌ها زندگی را به خطر می‌اندازد (۱۶).

اطلاعات نادرست در درگیری‌های مسلحانه ممکن است چندین اشکال متمایز آسیب را برای غیر نظامیان ایجاد کند: قرارگرفتن در معرض خشونت تلافی‌جویانه، تحریف اطلاعات

مربوط به ابزار و روش‌های جنگ را تعیین می‌کند؛ ۳- موضوع اهداف نظامی را بررسی می‌کند (۸-۷)) یا به تعریف دیگر حقوق بین‌المللی بشردوستانه بخشی از حقوق بین‌الملل است که تعیین‌کننده قواعد حاکم بر روابط بین کشورها است. حقوق بین‌الملل در موافقتنامه‌های بین دولت‌ها - معاهدات یا کنوانسیون‌ها - در قوانین عرفی که شامل مجموعه اقدامات دولت‌ها است که به الزام‌آور بودن آن‌ها باور دارند و در اصول کلی حقوق بین‌الملل آمده است. IHL بر اساس یک تقسیم‌بندی دقیق بین قوانین قابل اجرا در درگیری‌های مسلحانه بین‌المللی و درگیری‌های مسلحانه داخلی عمل می‌کند (۹). حقوق بین‌الملل بشردوستانه به طور سنتی متمایز از حقوق بین‌الملل حقوق بشر (که بر رفتار یک دولت در قبال مردمش حاکم است) تلقی می‌شود، اگرچه این دو شاخه حقوق مکمل یکدیگر هستند (۱۰) و از جهاتی با هم همپوشانی دارند (۱۱).

با سیری بر تاریخ تحولات حقوق بشر و حتی جنگ‌هایی که قبلاً اتفاق افتاده است، می‌توان بدین نتیجه دست یافت که با این حال، حتی در بحبوحه کشتار تاریخ، مکرر بیان و استناد به هنجارهای بشردوستانه برای حمایت از قربانیان درگیری‌های مسلحانه وجود داشته است: مجروحان، بیماران و کشتی‌های غرق شده. قدمت این‌ها به دوران باستان بازمی‌گردد (۱۲).

در هند باستان اسنادی (مثلاً قوانین مانو) وجود دارد که انواع سلاح‌هایی را که نباید استفاده شوند، توصیف می‌کند: «وقتی او در جنگ با دشمنان خود می‌جنگد، با سلاح‌های پنهان (در چوب) و یا با آن‌ها ضربه نزند (مانند) خاردار، مسموم یا نقطه‌های آن آتش می‌سوزد.» همچنین دستور داده نمی‌شود که خواه‌ای را نزنند و دشمنی را که «دست‌هایش را برای دعا بر هم می‌بندد... و خواب‌آلود» را هم نزنند. نه کسی که کتس را گم کرده است، نه کسی که برهنه است، نه کسی که خلع سلاح شده است و نه کسی که بدون شرکت در جنگ به او نگاه می‌کند (۱۳).

این امر در دیگر ادیان و حتی دین اسلام نیز در خصوص افراد معلول و اقلیت آسیب‌پذیر از مقوله جنگ به صراحت مورد

اساس یکسری ادله مثبت گمانه‌زنی‌هایی وجود دارد و مطرح شده است، می‌طلبد کشورها در حوزه نظام پزشکی و سلامت مبتنی بر اصل خودیاری و بقا در چنین محیطی آمادگی‌های لازم را در جهت مقابله با چنین حملات زیستی داشته باشند (۱۸)، پس در نتیجه باید گفت که کشورها عضو سازمان ملل متحد باید با گسترش نقش سازمان‌های بین‌المللی غیر دولتی در چنین مخاصماتی بدون هیچ‌گونه محدودیتی به تحقق جامعه مدنی بین‌المللی (۱۹) در کمک به آسیب‌دیدگان کم‌توان و ناتوان به هر دلیل نهایت تلاش‌ها در جهت نیل به اهداف بشردوستانه به کار ببرند.

۲-۳. لزوم رعایت حقوق ویژه اقصاء خاص همانند معلولین و... در مخاصمات مسلحانه: تقریباً ۱۵ درصد از جمعیت جهان دارای نوعی معلولیت هستند. با این حال، حقوق بشردوستانه بین‌المللی (IHL) که درگیری‌های مسلحانه را تنظیم می‌کند، دیدگاهی در مورد معلولیت دربر نمی‌گیرد، در نتیجه این خطر وجود دارد که IHL از افراد دارای معلولیت حمایت نکند یا دیدگاه‌های آن‌ها نادیده گرفته شود. ما با نیروهای مسلح دولتی و گروه‌های مسلح غیر دولتی، جامعه بشردوستانه و توسعه و کمیته حقوق افراد دارای معلولیت (CRPD: Committee on the Rights of Persons with Disabilities) کار می‌کنیم تا اطمینان حاصل کنیم که حقوق معلولان در زمان درگیری‌های مسلحانه حفظ می‌شود. دیدگاه حقوق معلولان را در به کارگیری حقوق بشردوستانه بین‌المللی افزایش می‌دهد، منجر به روزرسانی دستورالعمل‌های نظامی و سایر راهنمایی‌ها می‌شود تا دیدگاه حقوق معلولان را دربر گیرد، به تغییر در سیاست‌ها در بخش بشردوستانه کمک می‌کند و از یک مدل پزشکی به شیوه‌هایی که به طور کامل به حقوق افراد دارای معلولیت احترام می‌گذارد، کمک می‌کند. کمیته حقوق افراد دارای معلولیت را تشویق می‌کند تا از طریق گزارش‌های رسمی و نظرات کلی خود، در تجزیه و تحلیل با کیفیت بالا و مترقی IHL شرکت کند (۲۰). علاوه بر حقوق بین‌الملل حقوق بشر، حقوق بین‌الملل حقوق بشر (IHRL) به ویژه کنوانسیون حقوق افراد

حیاتی برای تأمین نیازهای انسانی و رنج شدید روحی شدت این آسیب‌ها همراه با ماهیت مدرن اطلاعات نادرست زمان جنگ، با طبقه‌بندی سنتی اطلاعات نادرست در حقوق بین‌الملل بشردوستانه (IHL) به عنوان حیل‌های مجاز جنگ مطابقت ندارد. مجموعه‌ای از حمایت‌های برگرفته از حقوق بین‌الملل حقوق بشر، حقوق بین‌الملل حقوق بشر و حقوق کیفری بین‌المللی ممکن است برای محدود کردن عملیات اطلاعات نادرست در طول درگیری‌های مسلحانه مورد استفاده قرار گیرد، اما شکاف‌ها و ابهامات متعددی قدرت این چارچوب قانونی را تضعیف می‌کند و نیاز به توجه و شفاف‌سازی بیشتر محققین دارد. یکی از محدودیت‌ها دادن آمار کذب آسیب‌دیدگان است، قراردادن غیر نظامیان به عنوان موضوع یا موضوع اطلاعات نادرست یا تبلیغات ممکن است شعله‌های خشونت را شعله‌ور سازد و ممکن است منجر به سه شکل متمایز و قابل تشخیص آسیب غیر نظامی شود. هدف بازیگران ترکیبی از طریق ترس‌زدایی گسترده و ابهام‌سازی عمدی، کاشتن مخالفت، تضعیف نظم اجتماعی، تشدید بحران‌ها و بی‌اعتبار کردن نهادهای دشمن، از جمله نهادهای غیر نظامی است. برای مثال، در طول همه‌گیری کووید-۱۹، بازیگران مختلف درگیری اطلاعات نادرست درباره ویروس منتشر کرده‌اند، تعداد موارد گزارش نشده یا تئوری‌های توطئه را برای منافع سیاسی و اقتصادی تقویت کرده‌اند (۱۷).

بر اساس مفروضات احتمالی حول بیوتروریسم بودن کووید-۱۹، استفاده گروه‌های تروریستی از حملات زیستی در آینده به عنوان خطری بالقوه جهان معاصر را تهدید می‌کند، خط مقدم مبارزه با این تهدیدات نظام پزشکی و سلامت است. رویکردهای پدافند غیر عامل پزشکی در حملات زیستی که امروزه در قالب بیمارهای حاد تنفسی نمود یافته است، همانند خط مقدم در حالت جنگی و خط آتش پدافند باید عمل کند این امر می‌طلبد که آمادگی‌هایی از قبل (در سطوح برنامه‌ریزی، سخت‌افزاری و نرم‌افزاری) وجود داشته باشد. با توجه به مفروضاتی که حول محور کروناویروس جدید یا همان ویروس ووهان وجود دارد که در محافل علمی و سیاسی بر

تدابیر مثبت برای افراد دارای معلولیت به منظور اطمینان از اینکه آن‌ها قادر به دسترسی مؤثر به خدمات بر مبنای برابر با دیگران هستند، مشاهده کرد. اقدامات مثبت ممکن است شامل انطباق زیرساخت‌ها و اطلاعات در مورد خدمات حیاتی موجود مربوط به آب، غذا، بهداشت، سرپناه، مراقبت‌های بهداشتی و توان‌بخشی باشد. ارائه حمایت از حمل و نقل اقلام امدادی غذایی و غیر غذایی، تداوم ارائه خدمات مورد نیاز افراد دارای معلولیت و استفاده از سلاح‌های خاص در درگیری‌های مسلحانه است (۲۱).

۴. اهمیت و ضرورت ضمانت‌های اجرایی حقوق

بشردوستانه در صورت تخلف: رشد و توسعه هر یک از کشورهای عضو جامعه بین‌المللی مستلزم همکاری سازمان‌یافته آن‌ها در سطحی فراتر از منافع ملی می‌باشد، به شرط آنکه این همکاری بر اساس اصولی باشد که ضامن منافع جمع و حاصل وجدان مشترک جامعه بشری باشد. حال اگر کشوری اصول و قواعد حقوق بین‌الملل را زیر پا نهاد، تخلفی محسوب شده که عکس‌العملی را اقتضا می‌نماید، پس قواعد و مقررات حقوقی نیازمند ضمانت اجرایی می‌باشند تا از اجرای آن‌ها اطمینان حاصل گردد. ضمانت اجرا در حقوق بین‌الملل به معنای متابعت و پیروی همانند حقوق داخلی نیست، چراکه مخاطبان اصلی حقوق بین‌الملل دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی می‌باشند. بنابراین خلأ متابعت و پیروی در عرصه حقوق بین‌الملل با بحث اقدامات متقابل و رضایت متقابل بین کشورها پر خواهد شد. در اصطلاح حقوقی ضمانت اجرا (Sanction) حمایت مراجع رسمی در اعمال قانون و عرف می‌باشد، به طوری که برای اطمینان از اجرای هر قاعده حقوقی تدابیری نیاز است که بر اساس آن‌ها عکس‌العمل متناسبی در مورد تخلف از اجرای قواعد مزبور از سوی جامعه در نظر گرفته می‌شود که همین امر پشتوانه اجرای مقررات حقوقی می‌باشد. در دایرة‌المعارف امریکانا، تحت صورت «International Sanction» آمده است: این کلمه بر مجازات‌هایی اطلاق می‌شود که توسط یا از سوی و یا به درخواست یک سازمان بین‌المللی به نمایندگی از جامعه

دارای معلولیت (CRPD: Convention on the Rights of Persons with Disabilities) و پروتکل اختیاری آن شامل حمایت‌های مهمی است. به عنوان مثال، CRPD تعهدات کشورهای عضو، از جمله IHL و IHRL را به رسمیت می‌شناسد و دولت‌های عضو را موظف می‌کند که حفاظت و ایمنی افراد دارای معلولیت را در طول درگیری‌های مسلحانه تضمین کنند (ماده ۱۱). طرفین درگیری مسلحانه باید اجازه و تسهیل دسترسی به کمک‌های بشردوستانه برای غیر نظامیان در نیاز اولویت در اجرای بشردوستانه امداد شامل افراد مبتلا به معلولیت‌ها کمک‌های بشردوستانه خاص فعالیت‌هایی که باید باشد به نفع افراد اولویت‌بندی شده است، دارای معلولیت برجسته شدند. در موقعیت‌های خاص در کنوانسیون‌های بین‌المللی تعریف خاصی از عنوان زخمی و امثالهم نشده است، پس با توجه به اینکه عقل سلیم حکم می‌کند انسان‌دوستانه بدان نگاه کنیم و مصادیق آن را گسترش دهیم.

خشونت علیه کسانی که مجروح و بیمار هستند، اکیداً ممنوع است. آسیب‌رساندن یا قتل شخصی که زخمی شده یا مریض است، باعث بزرگ‌شدن رنج یا آسیب جدی به آن شخص می‌گردد و نقض جدی کنوانسیون ژنو است و جنایات جنگی محسوب می‌شود. از سال ۱۹۴۹ با آموزه‌های IHL، حقوق افراد با ناتوانی‌هایی که دارند، تحت تأثیر قرار می‌گیرد، همچون درگیری‌های مسلحانه و احترام ویژه (در امان ماندن از حمله) و محافظت (کمک و پشتیبانی)، به ویژه بازداشت یا توقیف که این افراد کاملاً باید مورد حمایت قرار گیرند.

۱۳ دسامبر ۲۰۱۷ یازدهمین سالگرد تصویب کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت است. لحظه خوبی برای تأمل در مورد حمایت از افراد دارای معلولیت در درگیری‌های مسلحانه است. حقوق بین‌الملل بشردوستانه و کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت (CRPD) نقطه شروع متفاوتی دارند. با این وجود، آن‌ها اشتراکات قابل توجهی در انطباق با ظرفیت‌ها، تجربیات و دیدگاه‌های خاص افراد دارای معلولیت در درگیری‌های مسلحانه دارند. این انسجام را می‌توان به ویژه در ارزیابی اعمال غیر انسانی ممنوع و همچنین در الزام اتخاذ

دوچندانی برخوردار است، زیرا تضمین امنیت، آزادی و کرامت انسانی مد نظر است و خواستگاه جهانی دارد (۲۲).

۵. ضرورت حضور INGOها در تحقق حقوق اقشار

خاص: سازمان‌های غیر دولتی به طور فزاینده‌ای «در میدان» کار می‌کنند و کمک‌های بشردوستانه و کمک‌های توسعه‌ای را در کشورهای سراسر جهان ارائه می‌دهند. زمانی که آن‌ها کار خود را انجام می‌دهند، با مشکلات جدی بسیاری رو به رو می‌شوند. دولت‌ها یا گروه‌های شورشی از دسترسی آن‌ها به نیازمندان محروم می‌شوند، مقامات فاسد یا جنگ‌سالاران خواهان پرداخت هستند و خشونت محلی امنیت و حتی جان پرسنل میدانی را تهدید می‌کند. اهداکنندگان نیز این سازمان‌های غیر دولتی را تحت فشار سیاسی قرار می‌دهند و از بی‌طرفی آن‌ها می‌کاهد. نیروهای نظامی به طور فزاینده‌ای کمک‌های بشردوستانه را بین غیر نظامیان در کشورهایی که اشغال می‌کنند، توزیع می‌کنند و تمایز سنتی نظامی/ انسانی را محو می‌کنند و کارگران غیر نظامی بشردوستانه را به اهدافی برای مبارزان مقاومت تبدیل می‌کنند. در دهه ۱۹۹۰، دکترین مشکل‌ساز جدیدی از «مداخله بشردوستانه» به وجود آمد که یک منطق بشردوستانه برای درگیری‌های مسلحانه ارائه می‌کرد. برخی از سازمان‌های غیر دولتی به طور غیر انتقادی این دکترین را پذیرفته‌اند که بی‌طرفی بشردوستانه را بیشتر از بین می‌برد و تمایز دیرینه بین اقدامات بشردوستانه و ماهیت ضد بشردوستانه جنگ و خشونت سازمان‌یافته را که توسط قدرتمندترین کشورها انجام می‌شود، محو می‌کند (۲۳). اقدامات سازمان‌های غیر دولتی به جای کاهش اثرات جنگ بر فقرا، می‌تواند منجر به گسترش اقتصاد جنگ شود. بی‌اعتمادی به نهادهای بین‌المللی و سازمان‌های غیر دولتی بین‌المللی در میان افراد آسیب‌دیده از جنگ بسیار زیاد است» (۲۴).

انسان‌دوستی یکی از ویژگی‌های بارز دنیای معاصر ما است. روی تلویزیون‌های ما هست، در روزنامه‌های ما هست، حتی در خیابان‌های ما هم وجود دارد: از کلکسیونرهای قلع و قمع در تیشرت‌های مارک گرفته تا «چاگرها» که می‌پرسند،

بین‌المللی در برابر یک دولت یا گروهی که تعهدی بین‌المللی را که خود به آن متعهد بوده است، مخصوصاً اگر آن تعهد در مورد خودداری از تجاوزهای نظامی باشد، اعمال می‌گردد. تعریف آن در فرهنگ حقوقی سبک به این عبارت است که مجازات یا دیگر مکانیزم‌های اجرا که نسبت به اطاعت از حقوق، قواعد و مقررات ایجاد انگیزه می‌کند. همچنین بخشی از حقوق که به منظور اطمینان از اجرا، از طریق وضع مجازات نسبت به نقص یا اعطای پاداش نسبت به رعایت آنها در نظر گرفته شده است (جهت مطالعه تکمیلی در این خصوص، توصیه می‌شود به منابع پیشین رجوع گردد).

از آغازین روزهای شروع جنگ جهانی اول که با نابودی میلیون‌ها انسان توأم بود و متعاقب آن جنگ جهانی دوم که از سیاه‌ترین دوران زندگی بشر محسوب می‌شوند، مردم آزاده جهان خصوصاً اندیشمندان و متفکران جوامع انسانی برای زدودن دردها و رنج‌های ایجاد شده و مقابله با اضطراب و استرس جنگ‌های خانمان‌برانداز گرد هم آمده در مجامع جهانی و بین‌المللی به همفکری نشست و برای جلوگیری از تکرار این مصائب با تدوین مقررات و میثاق‌های بین‌المللی در زمینه حقوق بشر و حقوق بشردوستانه حداقل‌های ممکن برای تضمین امنیت، آزادی و کرامت بشری را تعیین نمودند تا چه در زمان صلح و چه در زمان جنگ به این حداقل‌ها توجه شده و توسط دولت‌ها و حکمرانان پاس داشته شوند. در این میان آنچه که از اهمیت به سزایی برخوردار است، ضمانت اجرای این قواعد و معاهدات بین‌المللی است، زیرا مقررات هر چقدر که خوب باشند، در صورت عدم اجرا نمی‌توانند تضمین‌کننده اهداف مورد نظر واضعان آن باشند. موضوع ضمانت اجرا در حقوق بین‌الملل از جمله مباحث قدیمی، مناقشه‌برانگیز و پیچیده و کشداری است که همواره توسط علما و دانشمندان فن مورد توجه بوده است. معمولاً ضمانت اجرای مقررات و قواعد حقوقی در بطن آن نهفته است و بسته به مورد که جنبه داخلی یا بین‌المللی داشته باشد و از چه دیدگاه و منظری به آن نگریده شود، دارای قواعد خاص خود است. در مورد حقوق بشر و حقوق بشردوستانه موضوع ضمانت اجرا از اهمیت

۶. نقش صلیب سرخ در تحقق حقوق بین‌الملل بشردوستانه اقشار خاص: در شکل‌گیری اولیه و تدوین و توسعه تدریجی حقوق بین‌الملل بشردوستانه مربوط به مخصصات مسلحانه غیر بین‌المللی بازیگران متعددی اعم از دولتی و غیر دولتی مشارکت داشته‌اند که در این میان، کمیته بین‌المللی صلیب سرخ نقش و جایگاه رفیعی را به خود اختصاص داده است. این کمیته یکی از قدیمی‌ترین و فعال‌ترین سازمان‌هایی است که در زمینه حقوق بین‌الملل بشردوستانه فعالیت می‌کند. جنگ به عنوان پدیده‌ای مذموم، آثاری همچون فقر و گرسنگی، تخریب زیرساخت‌ها، نابودی مراتع، کشتزار و جنگل، آوارگی و بی‌خانمانی، محدودیت‌هایی در خصوص حقوق آزادی افراد مانند رفت و آمد، حیات، تمامیت جسمی و معنوی، اشتغال، بهداشت، آموزش و به طور کلی تخریب بنیادهای سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی را به دنبال خود پیشکش جوامع می‌نماید. برای تحدید و کاستن از این خشونت‌ها و بی‌رحمی‌ها به تدریج در صحنه بین‌المللی نظامی شکل گرفت که هدف اولیه آن کاستن از آلام بشری و آشتی میان «ضرورت نظامی» و «کرامت ذاتی انسان» بود. در نیمه دوم قرن نوزدهم کمیته‌ای در ژنو در جهت کمک به مجروحین و بیماران جنگی با در نظر گرفتن واقعیت‌های موجود جامعه جهانی، اولین ایده‌های انسانی‌کردن جنگ را به گوش جهانیان رساند و تلاش‌های خود را از ۱۸۶۳ آغاز کرد. «کمیته بین‌المللی جهت کمک به مجروحین» که چند سال بعد به نام «کمیته بین‌المللی صلیب سرخ» تغییر نام داد (۲۷).

حفاظت از جان و حیثیت قربانیان و «اقشار خاص و آسیب‌پذیر» درگیری‌های مسلحانه، ارائه کمک به آن‌ها و جلوگیری از رنج با ترویج قوانین و اصول بشردوستانه بین‌المللی: این مأموریت کمیته بین‌المللی صلیب سرخ است. مهم‌ترین شریک بین‌المللی بشردوستانه سوئیس، صلیب سرخ، نزدیک به یک‌سوم منابع مالی SDC را برای کمک‌های بشردوستانه دریافت می‌کند. صلیب سرخ بی‌طرف، بی‌طرف و مستقل است. مأموریت بشردوستانه آن حفاظت از جان و

«می‌توانی لحظه‌ای برای ... وقت بگذاری؟». در خط مقدم آن سازمان‌های غیر دولتی (NGO: Non-Governmental Organizations) هستند که از ما می‌خواهند در مواقع بحرانی بدهیم و در مواقع بدون آن به یاد آن‌ها باشیم. هر کسی می‌تواند تأثیری بگذارد، آن‌ها قول می‌دهند: «این شگفت‌انگیز است که چه چیزی می‌توان با مقدار کمی پول از افرادی مانند شما به دست آورد... کمک شما تفاوت واقعی در زندگی مردم در سراسر جهان ایجاد خواهد کرد. غریبه‌ها چیز جدیدی نیستند. سازمان‌های غیر دولتی تبدیل به فراملی‌گرایان نمونه، مجرای بین‌المللی‌گرایی انسان‌دوستانه شده‌اند» (۲۵).

در مورد نقش‌آفرینی سازمان‌های غیر دولتی همانطور که اشاره شد، دیدگاه منفی و بدبینانه نیز وجود دارد. با این استدلال که این سازمان‌ها به دلیل ماهیت غیر دولتی و اهداف به ظاهر بشردوستانه و نفوذ عمیق در افکار عمومی به خدمت دولت‌های سلطه‌جو درمی‌آیند و از آن‌ها به عنوان ابزار فشار برای تضعیف کشورهای رقیب و پیشبرد سیاست‌های گوناگون استفاده می‌شود. علاوه بر این سازمان‌ها دارای منافع گسترده‌ای هستند که در برابر کسی پاسخگو نیستند و با کمک‌های مالی سازمان ملل و بانک جهانی و شرکت‌های چندملیتی تشکیل شده‌اند تا در جهت منافع اقتصادی و سیاسی امپریالیسم فعالیت کنند. این هشدارها تا حدودی جدی به نظر می‌رسد، اما کاملاً واقعی هم نیست و به نظر می‌رسد بهتر است نگاهی بینابینی و واقع‌بینانه بین دو رویکرد در نظر گرفت و تمایل بیشتری به سمت دیدگاه مثبت و خوش‌بینانه با هدف نیل به اهداف عالی‌ه انسانی مد نظر داشت. سازمان‌های بین‌المللی غیر دولتی سازمان‌های خصوصی عام‌المنفعه‌ای هستند که در روند جهانی‌شدن تسریع ایجاد می‌کنند و به نوعی عنصر شتاب‌دهنده جهانی‌شدن هستند و دارای مبنای اخلاقی و پایه اصلی جامعه مدنی بین و ضد جنگ بین‌المللی هستند و در امور مختلف اجتماعی اقتصادی فرهنگی و... فعالیت دارند (۲۶).

حقوق بین‌المللی بشردوستانه از کسانی که در جنگ‌ها مشارکت نمی‌کنند، مانند غیر نظامیان و پرسنل نظامی مذهبی محافظت می‌کند. همچنین از کسانی محافظت می‌کند که دیگر در جنگ مشارکتی ندارند، مانند مجروحین، معلولین و مبارزان بیمار و اسرای جنگی و افراد آسیب‌پذیر است (۳۳). این افراد از حق زندگی و احترام به تمامیت جسمی و روحی برخوردار هستند. آن‌ها همچنین از ضمانت‌های قانونی برخوردار هستند و با آن‌ها باید در تمامی شرایط به صورت بشردوستانه و بدون هیچ تبعیضی رفتار شود (۳۳). گروه‌ها و مکان‌های مورد حمایت حقوق بشردوستانه به شرح ذیل است:

- غیر نظامیان.
- مجروحان، بیماران.
- اسرای جنگی.
- نشان‌ها (صلیب سرخ، هلال احمر) و... (۳۴).

موارد مهمی وجود دارد که حقوق بین‌المللی بشردوستانه در حمایت از غیر نظامیان، زندانیان، بیماران و مجروحان و محدودکردن استفاده از سلاح‌هایی که باعث صدمه جدی و غیر قابل جبران می‌شود، تفاوت بارزی ایجاد کرده است. مطابق ماده ۱ مشترک کنوانسیون‌های ژنو «طرف‌های معظم متعهد متعهد به رعایت و تضمین رعایت کنوانسیون حاضر در تمامی شرایط می‌گردند.» بنابراین کشورها موظف هستند برای اطمینان از رعایت حقوق بین‌المللی بشردوستانه اقدامات لازم را انجام دهند. کشورها مکلفند که این دسته قوانین را به نیروهای مسلح و عموم مردم آموزش دهند. آن‌ها باید از اعمال خشونت منع شوند یا در صورت اعمال آن، مجازات شوند. کشورها همچنین باید مجازاتی را برای نقض کنوانسیون‌های ژنو و پروتکل‌های الحاقی آن، که به عنوان جرائم جنگی در نظر گرفته می‌شوند، تصویب کنند. کشورها همچنین باید قوانینی را برای محافظت از نشان‌های صلیب سرخ و هلال احمر تصویب کنند (۳۵).

حیثیت قربانیان درگیری‌های مسلحانه و سایر موقعیت‌های خشونت و کمک به آن‌ها است. کمیته بین‌المللی صلیب سرخ همچنین تلاش می‌کند با ترویج و تقویت حقوق بشردوستانه بین‌المللی و اصول جهانی بشردوستانه از رنج جلوگیری کند (۲۸). در برخی از نظریات مندرج در دکترین برخی معتقدند: IHL به طرق مختلف به توسعه خود ادامه خواهد داد و در حالی که محیط فعلی برای هنجارهای الزام‌آور قانونی جدید IHL مناسب به نظر نمی‌رسد، پس در نتیجه توسعه صلاحیت‌های صلیب سرخ (۲۹) نیز در زمینه کمک به جامعه هدف در جنگ‌های مسلحانه بین‌المللی و غیر بین‌المللی نیز کافی نخواهد بود (۳۰).

حفاظت از مردم، بخصوص اقشار خاص (معلولین، اقشار کم‌توان، آسیب‌پذیر و...) در درگیری‌های مسلحانه هسته اصلی حقوق بشردوستانه بین‌المللی (IHL) است. حقوق بین‌الملل حقوق بشر امروز به همان اندازه مرتبط است که درگیری‌های مسلحانه جاری در سراسر جهان نشان داده است. با این حال، نقض شدید و تکان‌دهنده حقوق بین‌الملل حقوق بشر در سال‌های اخیر که منجر به عواقب حیاتی برای مردم آسیب‌دیده شده است، از دولت‌ها می‌خواهد که حمایت خود را از حقوق بین‌الملل حقوق بشر در تمام شرایط درگیری مسلحانه افزایش دهند و خواستار رعایت آن شوند. اجرای ملی اسناد حقوقی حقوق بین‌الملل حقوق بشر، همراه با افزایش تخصص داخلی و انتشار قوانین، نقش اساسی در حفاظت از مردم و محیط زیست در تمامی شرایط جنگی ایفا می‌کند (۳۱).

۷. حقوق افراد اقشار خاص و آسیب‌دیدگان در حقوق بین‌المللی بشردوستانه: حقوق بین‌المللی بشردوستانه در موقعیت‌های مخاصمات مسلحانه اعمال می‌شود. حقوق بین‌المللی بشردوستانه به این موضوع که آیا یک کشور قانوناً می‌تواند از نیروی نظامی استفاده کند، نمی‌پردازد، بلکه این امر توسط یک بخش مهم، اما متفاوت از حقوق بین‌الملل که در منشور سازمان ملل متحد تجلی یافته است، اداره می‌شود (۳۲).

نتیجه‌گیری

در ماده ۱ اعلامیه جهانی حقوق بشر آمده است: «همه افراد بشر آزاد به دنیا می‌آیند و از نظر حیثیت و حقوق با هم برابرند.» حقوق بشر غیر قابل تقسیم است. حقوق بشر، خواه مربوط به مسائل مدنی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی یا اجتماعی باشد، ذات شأن و منزلت هر انسانی است، در نتیجه همه حقوق بشر دارای جایگاه برابر هستند و نمی‌توان آن‌ها را در یک نظم سلسله مراتبی قرار داد. انکار یک حق همواره مانع بهره‌مندی از سایر حقوق می‌شود، اما برخی از مواقع پیش می‌آید اقشار خاصی به خاطر یکسری شرایط وجود دارند که قوانین داخلی و بین‌المللی توجه ویژه‌ای به آن‌ها داشته است، می‌توان از معلولین و افراد کم‌توان آسیب‌پذیر از آن جمله نام برد. در هنگام مخاصمات بین‌المللی و غیر بین‌المللی توجه ویژه به حقوق بشردوستانه بین‌المللی جزء قواعد الزام‌آور برای طرفین درگیر در این مخاصمات است که برای اقشار خاص که موضوع مقاله حاضر است نیز تمهیداتی خاص‌تری در محافظت از آن‌ها اندیشه است که نوعاً به عنوان ضمانت اجرایی تخطی از هر یک از اصول فوق‌الذکر می‌تواند تحت عنوان جنایات جنگی مورد پیگیری بین‌المللی در قالب نقض اصول حقوق بشردوستانه قرار گیرد، از جمله این اصول کلی «حق سلامت» این افراد به خاطر وضعیت خاص آنان است، من جمله می‌توان دسترسی‌پذیری راحت به مراکز پزشکی و بهداشتی و درمانی به عنوان یک اصل راهبردی برای آن‌ها دانست. در صورت محرومیت رسیدگی به قید و شرط بدین افراد از طرف هر یک از طرفین متخاصم جزء تعهدات الزام‌آور آن‌هاست. عدم تهدید به خشونت علیه این افراد از دیگر تعهدات حوزه سلامت طرفین متخاصم می‌باشد. عدم جلوگیری از کم‌رسانی مواد خوراکی و دارو در جهت حفظ سلامت مردم عادی و افراد آسیب‌پذیر با اولویت بیشتر، به ادبیات دیگر، اجازه و تسهیل دسترسی به کمک‌های بشردوستانه برای غیر نظامیان، عدم سپر قرارداد مردم در حالت جنگی که برای افراد معلول و آسیب‌پذیر با حساسیت و اولویت بیشتری در حقوق مخاصمات بین‌المللی یا همان حقوق بشردوستانه بین‌المللی پیگیری

می‌گردد. در مجموع می‌توان گفت: طرفین متخاصم متعهد به الزام اتخاذ تدابیر مثبت برای افراد دارای معلولیت به منظور اطمینان از اینکه آن‌ها قادر به دسترسی مؤثر به خدمات بر مبنای برابر با دیگران هستند. اقدامات مثبت ممکن است شامل انطباق زیرساخت‌ها و اطلاعات در مورد خدمات حیاتی موجود مربوط به آب، غذا، بهداشت، سرپناه، مراقبت‌های بهداشتی و توان‌بخشی باشد. ارائه حمایت از حمل و نقل اقلام امدادی غذایی و غیر غذایی، تداوم ارائه خدمات مورد نیاز افراد دارای معلولیت و استفاده از سلاح‌های خاص در درگیری‌های مسلحانه است. پس در پایان می‌توان نتیجه گرفت با نگاهی به حقوق مخاصمات بین‌المللی می‌توان دریافت در دل کنوانسیون‌های چندگانه ژنو توجه ویژه‌ای به اقشار خاص شده است که ضمانت اجرایی آن جرم‌انگاری با جنایات جنگی است، به نظر نگارنده اقدامات کافی به نظر نمی‌رسد.

پیشنهاد می‌گردد با توجه به اینکه سلامتی افراد غیر نظامی در حقوق مخاصمات به عنوان اولویت اصلی و راهبردی است و نظر به اینکه افراد معلول و آسیب‌پذیر، حتی نسبت به قربانیان غیر نظامی عادی نیز از وضعیت خاص‌تری برخوردارند، می‌تواند در قالب الحاقیه به کنوانسیون‌های چندگانه حقوق ویژه چنین افرادی با ضمانت اجرایی کیفی‌تری برای متخاصمین مورد جرم‌انگاری قرار گیرد.

مشارکت نویسندگان

فاطمه نوری رومنان: نگارش مقاله، جمع‌آوری داده‌ها، گردآوری منابع.

عباس تدین و بهنام یوسفیان شوره‌دلی: راهنمایی و نظارت بر مقاله.

نویسندگان نسخه نهایی را مطالعه و تأیید نموده و مسئولیت پاسخگویی در قبال پژوهش را پذیرفته‌اند.

تشکر و قدردانی

ابراز نشده است.

تضاد منافع

نویسندگان هیچ‌گونه تضاد منافع احتمالی را در رابطه با تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله اعلام نکرده‌اند.

تأمین مالی

نویسندگان اظهار می‌نمایند که هیچ‌گونه حمایت مالی برای تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله دریافت نکرده‌اند.

References

- Alekajbaf H. Concept and situation of Rights to Health under the International Human Rights bills. *MLJ*. 2013; 7(24): 139-170. [Persian]
- UNFPA Groups. Resources Human Rights Principles State of World Population. 2005. Chapter.3. Available at: <https://www.unfpa.org/resources/human-rights-principles>.
- Gorji AA, Shirzad Nazarloo Z. The status of the rights of persons with disabilities in the field of urban rights. *Journal Strategic Studies of Public Policy*. 2017; 8(26): 137-163. [Persian]
- Ramazani Ghavamabadi MH. The Protection of Disable People in the International Law. *Social Welfare*. 2011; 11(41): 307-341. [Persian]
- Available at: <https://www.irna.ir/xjGCw4>.
- Corn GS. *The law of armed conflict: An operational approach*. New York: Wolters Kluwer Law & Business; 2012.
- Pictet J. *Development and Principles of International Law*. Dordrecht: Martinus Nijhoff; 1985. p.2.
- Kalshoven F, Liesbeth Z. Constraints on the waging of war: An introduction to international humanitarian law. Geneva: ICRC; 2001. p.40.
- James GS. Towards a Single Definition of Armed Conflict in International Humanitarian Law: A critique of internationalized armed conflict. *International Review of the Red Cross*. 2003; 85(850): 313-350.
- IHL and Human Rights Law. *International Humanitarian Law and International Human Rights Law*. Edited by Ben-Naftali O. Online. 2011. Available at: <https://www.icrc.org/en/document/ihl-human-rights-law>.
- International Humanitarian Law and International Human Rights Law*. Oxford: Oxford University Press; 2010. ISBN 978-0-19-100160-4.
- Bernhardt R. *Encyclopedia of public international law*. Amsterdam: North-Holland; 1992. Vol.2 p.933-936.
- Swinarski C. Studies and Essays on International Humanitarian Law and Red Cross Principles in Honour of Jean Pictet. *The American Journal of International Law*. 1988; 82(2): 416-419.
- Khadduri M. *War and Peace in the Law of Islam*. New York, NY: Lawbook Exchange; 2006. p.103.
- Mégret F. The Limits of the Laws of War. In: *The Limits of Human Rights*. Edited by Fassbender B, Traisbach K. Oxford: Oxford University Press; 2019. p.283.
- Clapham A. The Limits of Human Rights in Times of Armed Conflict and Other Situations of Armed Violence. In: *The Limits of Human Rights*. Edited by Fassbender B, Traisbach K. Oxford: Oxford University Press; 2019. p.305.
- Katz E. Liar's war: Protecting civilians from disinformation during armed conflict. Online. 2021. Available at: <https://www.international-review.icrc.org/articles/protecting-civilians-from-disinformation-during-armed-conflict-914>.
- Mousavifard SMR, Khodayar H, Bijani M, Romanan F. Prospective Research of Medical Passive Defense in Biological Attacks Emphasizing the Hypothesis of Corona Bioterrorism. *MLJ*. 2022; 16(57): 1001-1016. [Persian]
- Abbassi Ashlaghi M, Mosavi Fard MR. The Role of International Non-Governmental Organizations over Globalizing Human Rights Activities. *Political Science Quarterly*. 2012; 8(20): 63-81. [Persian]
- Research Project IHL and Disability. 2022. Available at: <https://www.diakonia.se/ihl/thematic-focus/disability-ihl>.
- Breitegger A, ICRC Legal Adviser. How law protects persons with disabilities in armed conflict. 2017. News and Press Release. Online. Available at: <https://www.reliefweb.int/report/world/how-law-protects-persons-disabilities-armed-conflict>.
- Saky MR. The Criminal sanction of the offences against human rights and humanitarian Law. *Judicial Law Views Quarterly*. 2008; 13(44): 101. [Persian]
- Available at: <https://www.archive.globalpolicy.org/ngos/role-of-ngos-in-the-international-arena/31310-ngo-s-in-the-field.html>.
- Elayah M, Gaber G, Fentiman M. From food to cash assistance: Rethinking humanitarian aid in Yemen. *Int J Humanitarian Action*. 2022; 7(1): 1-13.
- O'Sullivan K, Hilton M, Fiori J. Humanitarianisms in context. *European Review of History: Revue Européenne D'histoire*. 2016; 23(1-2): 1-15.
- Mousavi Fard SMR. *The role of international non-governmental organizations in the globalization of humanitarian actions*. 1st ed. Ilam: Zana Publications; 2012. [Persian]
- Morovat M. The Role of the International Committee of the Red Cross in Support of War Victims. *Journal of Public Law (Law Research*

- Quarterly) (Law & Politics Research Journal). 2011; 13(32): 329-336. [Persian]
28. ICRC - International Committee of the Red Cross. 2022. Online. Available at: <https://www.eda.admin.ch/deza/en/home/partnerships-mandates/partnerships-multilateral-organisations/weitere-organisationen-netzwerke/icrc.html>.
29. The Guardian. The Man Who Wrote the Rules of War. 1999. Available at: <https://www.theguardian.com/theguardian/1999/aug/12/features11.g2>. Accessed October, 2022.
30. Droege C, Giorgou E. How international humanitarian law develops. *International Review of the Red Cross*. 2022; 104(920-921): 1798-1839.
31. Reprt Number.SP330134. Pledge by Iceland and the Icelandic Red Cross. Conference Edition: 33rd International Conference, Related Resolution: 33rd IC Resolution 1: Bringing IHL Home: A road map for better national implementation of international humanitarian law (33IC/19/R1). 2019. Available at: <https://www.rcrcconference.org/pledge/international-humanitarian-law/>.
32. Mezler N, Kuster E. *International Humanitarian Law: A Comprehensive Introduction*. Geneva: ICRC; 2016. p.27.
33. Federal Department of Foreign Affairs. *The ABCs of International Humanitarian Law*. 2nd ed. Bern: Switzerland; 2014. p.5.
34. *Persons Protected Under IHL*. International Committee of the Red Cross. 2010. Available at: <https://www.icrc.org/en/doc/war-and-law/protected-persons/overview-protected-persons.htm>.
35. Available at: <https://www.ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v1/rule149>.